

Перспективи запровадження міжнародних стандартів «Базель-III» для вітчизняних банків на основі міжнародного досвіду

Бага Оксана Миколаївна

*Харківський навчально-науковий інститут Державного вищого навчального закладу
«Університет банківської справи», здобувач освітнього ступеня «Магістр»,
спеціальність «Облік і аудит», Україна*

Малахов Валерій Андрійович

*Харківський навчально-науковий інститут Державного вищого навчального закладу
«Університет банківської справи», доцент кафедри обліку і аудиту, кандидат економічних
наук, доцент, Україна*

Анотація. У статті узагальнено основні вимоги нових стандартів «Базель-III» у контексті регулювання капіталу банків та визначено перспективи їх впровадження для вітчизняних банків на основі аналізу міжнародного досвіду. Актуальність даної проблеми сформульована в необхідності відновлення стабільності банківської системи України за допомогою нових стандартів, мета яких полягає у підвищенні стійкості банків і захисті прав споживачів фінансових послуг. Визначено основні загрози, з якими зіткнулися банківські системи розвинутих країн, та які можливі для української фінансової системи. Запропоновано шляхи досягнення максимально позитивного ефекту від впровадження нової банківської реформи.

Ключові слова: капітал, Базель-III, міжнародні стандарти, банківська система.

Вступ

Інтенсивний розвиток міжнародних операцій спричинив ускладнення банківської діяльності та створив необхідність збільшення банками власного капіталу з метою укріплення своєї надійності та економічного росту в державі в цілому. Світова фінансова криза зробила актуальною проблему достатності капіталу не лише для вітчизняних банків, але й для усього світу, а також виявила слабкі місця попередніх стандартів «Базель-II» щодо регулювання стабільності банків та банківських систем.

Таким чином, стало зрозуміло, що банківським регуляторам слід звернути більшу увагу на структуру та якість капіталу, удосконалити стандарти щодо управління ліквідністю, провести диверсифікацію кредитних портфелів, а також реформувати інші сфери діяльності банків. На цьому тлі Базельським комітетом з банківського нагляду було розроблено додаткові стандарти щодо капіталу (Базель-III), які врахували недоліки попередньої угоди, а також зможуть забезпечити зміцнення стійкості світової фінансової системи та застерегти від виникнення глобальних фінансових криз. Тому упровадження нових стандартів у національну практику може бути одним із шляхів відновлення банківської системи України.

Вагомість даної проблеми привертає до себе увагу багатьох науковців. Зокрема, Хорунжий Д. у своїй праці розглядає основні тенденції впровадження положень угоди Базеля-III у діяльності іноземних банків, а також загальну стабільність фінансової системи та її економічне зростання [9]. У праці К. О. Іваній досліджені проблеми та проаналізовано наслідки упровадження Базеля III в діяльність закордонних банків [3]. Вчені О. О. Папаїка, Е. В. Косова узагальнюють вимоги Базельських стандартів щодо регулювання капіталу банків і визначення перспектив їх впровадження в Україні [7]. Вченими І. М. Крупкою, Х. П. Паньків проаналізовано стан українського банківського нагляду та готовність банків до виконання оновлених стандартів (Базель-III) [5]. У статті В. В. Коваленко визначено основні чинники, що впливають на рівень капіталу банків [4].

Суттєво оцінюючи науковий вклад вищезгаданих учених, слід засвідчити, що проблеми урегулювання капіталу українських банків у світлі міжнародних стандартів «Базель-III» не знайшли необхідного відображення.

Метою даної роботи є узагальнення положень «Базеля-III» до регулювання банківського капіталу, а також виявлення перспектив впровадження їх в Україні на прикладі зарубіжного досвіду.

Результати дослідження

Ключовою метою змін, рекомендованих угодою про капітал, що відповідають вимогам Базеля-III, є збільшення прозорості та якості банківського капіталу, поліпшення його структури та запровадження практики покриття ризиків за допомогою капіталу, а також стимулювання заходів для створення його резервних запасів. Таким чином, переважною формою капіталу першого рівня мають стати нерозподілений прибуток та прості акції. Інструменти капіталу другого рівня повинні бути гармонізовані. Також передбачені заходи щодо стримування про циклічності банківської діяльності. З метою покращення якості нагляду та контролю за ризиками в банківському секторі «Базель-III» запроваджує ряд оновлених стандартів відносно капіталу, ліквідності і левериджу (співвідношення власних та позикових засобів) [7]. Введення нових стандартів і «буфера капіталу» потребують від банків збільшення якості та розмірів капіталу порівняно з поточними вимогами «Базеля-II». Новочасні показники ліквідності і левериджу доповнюють нормативи мінімальних вимог до капіталу, які базуються на ризиках, як шлях забезпечення стабільного функціонування банків в умовах кризи.

«Базель-III» значно посилює вимоги до якості та структури банківського капіталу, а саме, вводяться нові мінімальні вимоги до достатності капіталу першого рівня, які збільшують його стабільність і прозорість, а також його складової частини – базового капіталу. На сьогодні відбувається поступове припинення визнання гібридних інструментів у складі капіталу та здійснюється уточнення списку регулятивних відрахувань з капіталу.

До головних змін, передбачених у нових стандартах, відносять [9]:

1. Підвищення вимог до якості капіталу, тобто введення жорсткіших нормативів до мінімального розміру капіталу 1-го рівня та базового капіталу 1-го рівня та передбачення їх поетапного збільшення.

2. Підвищення вимог до достатності капіталу, а саме акціонерний капітал має зрости з 2 до 4.5 %; капітал першого рівня збільшиться з 4 до 6 %; вимоги до сукупного капіталу залишились на рівні 8 %, але додатково було введено буфер консервації капіталу розміром 2.5 %, що в свою чергу, збільшує вимоги до сукупного капіталу з 8 до 10.5 %, за капіталом 1-го рівня – з 4 до 8.5 %, а за акціонерним капіталом – з 2 до 7 %; також запроваджено контрциклічний буфер у розмірі від 0 до 2.5 %, тобто вимоги щодо сукупного капіталу уже збільшуються до 13 %; що стосується системно важливих банків, то для них запроваджено додаткові вимоги до капіталу у розмірі від 1 до 2.5 %, тобто для них цільове значення достатності капіталу може підвищитися до 15.5 %.

3. Досить істотне розширення норм покриття ризиків у формулі достатності капіталу та збільшення вимоги щодо позабіржових операцій, а також щодо перерахунку рівня кредитного ризику із врахуванням впливу можливого фінансового стресу. За оцінкою самого Базельського комітету, вимоги до акціонерного капіталу з врахуванням розширення покриття ризиків та зростання коефіцієнтів загалом виросли в сім разів.

4. Запровадження коефіцієнту левериджу (частку позикових коштів, або максимальне плече левериджу), що доповнить показники капіталу з врахуванням ризиків. В Україні передбачено паралельне використання коефіцієнтів, встановлених стандартами Базель-II та Базель-III, починаючи з 1 січня 2013 р. по 1 січня 2017 р., а перехід до розширення мінімальних вимог до капіталу і ліквідності планується із січня 2018 р.

5. Зміна нормативів коефіцієнтів ліквідності, а саме коефіцієнту ліквідного покриття та коефіцієнту чистого стабільного фінансування. Тобто тепер обсягу ліквідних активів у випадку відпливу коштів має вистачити на 30 днів, а всі довгострокові активи фактично повинні бути забезпечені достатнім обсягом стабільних пасивів.

Особливості та проблеми впровадження положень стандартів «Базель-III» у країнах ЄС та США. В рамках переходу до нормативів Базеля-III провідні міжнародні банки активізували залучення коштів для зміцнення капіталу у 2012-2013 роках. Але недотримання встановлених спочатку термінів переходу до нових стандартів змусило Базельський комітет зробити відповідні висновки. Стало зрозумілим, що не всі країни змогли розпочати впровадження Базеля-III з 1 січня 2013 року.

Нові стандарти суттєво вплинуть на зміну параметрів європейського банківського сектору, а саме, щоб забезпечити відповідність даним вимогам до 2019 року, європейські банки змушені будуть додатково залучити близько 1.1 трильйона євро капіталу 1-го рівня, а також на 2.3 трильйона євро нарастити ресурси довгострокової ліквідності та приблизно на 1.3 трильйона євро – короткострокової ліквідності. Таких безпрецедентних за обсягом завдань банківська система Європи ще не знала [9].

На американські банки тиск буде трохи меншим, але дещо схожим. За оцінкою, дефіцит капіталу 1-го рівня складає 800 млрд. доларів США, розрив короткострокової ліквідності – 758 млрд. доларів, а розрив у довгостроковому фінансуванні – 2.9 трлн. Доларів США[1].

Оскільки потреба в додатковому капіталі становить близько 60 % від вартості всього європейського та американського капіталу 1-го рівня, а розрив ліквідності спостерігається на рівні 50 % від суми всіх короткострокових ліквідних активів, очікується зростання вимог до капіталу в Європі до 1.2 трлн. євро. Зважаючи на це, подорожчання банківських послуг не уникнути, а прибутковість всіх банків може суттєво зменшитися.

Серед проблем при впровадженні Базеля-III американськими банками важливим моментом є те, що дані стандарти будуть застосовуватися майже до всіх банків країни – від найбільших банків до невеликих регіональних. Зважаючи на це, наслідки для таких банків будуть відрізнятися. Якщо для великих транснаціональних банків впровадження нових стандартів відкриє єдине глобальне поле дій, то для багатьох дрібних банків запровадження цих принципів стане занадто важким тягарем, оскільки у них дуже обмежений доступ до глобальних ринків капіталу. Окрім того, вважається, що нормативи Базеля-III спершу розроблялися для найбільших банків, які мають міжнародний масштаб діяльності.

Проте, варто зазначити, що за останні кілька років найбільші американські банки зміцнили свій капітал більше у порівнянні з багатьма банками ЄС, а економіка США нині перебуває у ліпшому стані, ніж в ЄС, що приносить значні прибутки американським банкам. Оскільки економіка ЄС нині знаходиться не у найкращому стані, це справляє набагато потужніший макроекономічний тиск на банки порівняно з американськими.

Таким чином, можна визначити, що на даному етапі проводиться активне впровадження умов угоди «Базель-III» серед країн – членів Базельського комітету. Найкращі успіхи у цьому процесі має США, оскільки тут було запроваджено навіть жорсткіші нормативи капіталу та ліквідності, ніж ті, що визначені у самій угоді. При цьому основними проблемами, з якими стикаються банки при впровадженні вимог Базельського комітету, є необхідність залучення значних грошових ресурсів для додаткової капіталізації через додаткові внески акціонерів, зменшення рівня дивідендів, випуск додаткових емісій акцій, продаж непрофільних активів або напрямом зменшення активних операцій банками[4]. Але варто підкреслити, що труднощі, пов'язані з впровадженням нормативів Базеля-III, це шлях до зростання рівня стійкості світової економіки та запобігання нових банківських криз. Хоча, можливим наслідком даних заходів, а саме жорстких вимог щодо достатності капіталу, єдиних стандартів ліквідності та додаткових нормативів для системно важливих глобальних фінансових установ, може стати деяке уповільнення економічного зростання у світі в результаті збільшення банками процентних ставок за кредитами, а також змушене скорочення ними обсягів кредитування.

Перспективи впровадження стандартів Базеля-III для вітчизняного банківського сектору. Базельський комітет з питань банківського нагляду на

сьогодні є саме тим міжнародним майданчиком, де створюються найкращі світові практики банківського регулювання. Розглянуті вище вимоги передбачається поетапно запровадити в Україні, згідно з запланованим графіком, до 2019 року.

Теоретично Україна не зобов'язана реалізовувати вимоги Базельського комітету з питань банківського нагляду, але саме виконання нових стандартів дозволить очистити банківський сектор та залишити на ринку лише ті банки, які здатні витримати жорстку конкуренцію за клієнта.

Важливо, що останнім часом вітчизняне банківське законодавство та методи банків щодо оцінки ризиків значно поліпшились і на сьогодні у більшості випадків збігаються з принципами європейських країн. А деякі вимоги стандартів Базеля-III вже виконуються більшістю українських банків у зв'язку з досить жорсткими нормативами НБУ. Так, ще на 8 липня 2014 року співвідношення регулятивного капіталу 1-го рівня до зважених за ризиками активів становило 14.8 % в цілому по банківській системі, хоча за вимогами Базеля-III показник має бути не менше 6 %[6].

Проте, багато українських банків мають низку проблем, які гнітять їхній капітал та поганодіють на стан фінансової стійкості. Досить значною є частина проблемних активів, також негативно позначається дисбаланс у валютній структурі активів та пасивів, а також розбіжності у термінах залучення та розміщення ресурсів, що породжує розриви ліквідності.

Доцільною для вітчизняних банків буде і оптимізація витрат, оскільки показники ефективності загалом по банківській системі перебувають на катастрофічно низькому рівні (рентабельність активів банківської системи за результатами 2015 року склала – 5.46 %, а рентабельність капіталу впала до - 51.96 %).

Постійного вдосконалення також потребує і система ризик-менеджменту. Банкам досить давно стала зрозуміла вагомість достовірної оцінки ризиків, тому вони працюють в цьому напрямі. Але оскільки перебіжний економічний та політичний стан в Україні постійно привносить коректування у плани банкірів, топ-менеджерам потрібно швидко адаптовувати існуючі моделі до нової реальності, шляхом прийняття ефективних рішень.

Саме тому впровадження стандартів «Базель-III» повинне стати ключовим механізмом укріплення банківського сектору. Ступінь його прозорості також поліпшиться за умови дотримання базельських рекомендацій. Це зможе підвищити довіру до банків не лише з боку вкладників, але й інвесторів. Іноземні інвестори, спостерігаючи за дією європейських правил в Україні та збільшенням прибутковості банків, будуть вкладати додаткові кошти. В результаті, до України можуть знову прийти великі європейські банки, а ті материнські структури, «доньки» яких вже діють на вітчизняному ринку, можуть збільшити свою частку. Можливо, підґрунтям стабільного росту української економіки стане саме повернення європейського капіталу [6].

Першим кроком в напрямі впровадження міжнародних стандартів «Базель-III» в Україні стало ухвалення законопроекту, яким визначається поетапне збільшення мінімального розміру статутного капіталу банку до 500 млн.

грн. для існуючих банківських установ, що сприятиме підвищенню рівня капіталізації банків та допоможе знизити ризики для вкладників і, можливо, підвищить довіру до банків з боку їх клієнтів [8]. Для банків, що створені до набрання чинності даного Закону, визначено обов'язок привести розмір статутного капіталу у відповідність з його вимогами протягом десяти років. Вищезгаданий Закон також містить перелік норм, направлених на спрощення процедур при купівлі інвестором неплатоспроможного банку, а також щодо проведення миттєвої капіталізації банку при різкому погіршенні загального стану фінансового ринку.

Що стосується якісного ефекту від впровадження вимог Базеля-III, то можна розглядати його для окремих банків та для фінансової системи в цілому. Для окремих банків буде спостерігатися такий ефект:

1. Відхилення пропозиції від коротко- до довгострокового фінансування. Запровадження двох коефіцієнтів ліквідності змусить банки перейти від угод про короткострокове фондування до пошуку довгострокового фінансування, що може змінити маржу і ціни.

2. Реорганізація юридичних осіб. Значна увага з боку наглядових органів до власних торговельних операцій може призвести до реорганізації банківських груп, включаючи злиття і поглинання, та позбавлення від інвестиційних портфелів, і вкладень в банки.

3. Більш слабкі банки будуть витіснені з ринку. При посиленому контролі регулюючих органів в сумі з несприятливими економічними умовами слабкішим банкам важче забезпечити необхідний рівень капіталу, що може призвести до скорочення кількості таких банків.

4. Суттєвий вплив на прибуток і ROE1. Підвищені вимоги до капіталу, вартості фінансування, а також необхідність виконання нових вимог регулюючих органів матимуть додатковий вплив на маржу і операційні можливості. Дохідність інвесторів може впасти в той час, коли банки матимуть необхідність у залученні додаткових інвестицій, щоб відновити фінансові буфери [2].

Що ж стосується впливу на фінансову систему загалом, важливо визначити такий ефект:

1. Зниження попиту інвесторів до акцій і облігацій банківського сектору. Інвесторів не будуть приваблювати випуски акцій та облігацій банками в умовах ймовірного зниження дивідендів, пов'язаного з неминучою перебудовою бази капіталу. Очікується можливість зниження прибутковості і ROE, а за умови прийняття деяких неакціонерних інвестицій, втрати абсорбуватимуться борговими інструментами ще до ліквідації. Таке бачення інвесторів може виразитися в ціні нового капіталу і в міжбанківських ставках запозичення.

2. Нерівномірне впровадження вимог «Базель-III» та регуляторний арбітраж, як наслідок. При різному впровадженні рекомендацій Базеля-III різними юрисдикціями, проблеми, пов'язані з міжнародним регуляторним арбітражем при впровадженні положень Базеля-I та Базеля-II, продовжать загрожувати стабільності фінансової системи.

3. Зменшення ризику системної банківської кризи. Підвищені буфери капіталу, ліквідності, а також стандарти щодо управління ризиками повинні знизити рівень ризику банкрутства індивідуальних банків та знизити взаємозалежність фінансових інститутів.

4. Зменшення обсягу кредитування. Зважаючи на те, що тривалий період впровадження нових стандартів повинен допомогти знизити цей ефект, слід визнати, що значне посилення вимог до капіталу і ліквідності може призвести до спаду банківської діяльності або до підвищення вартості кредитних послуг.

5. Оскільки існують деякі негативні наслідки від впровадження рекомендацій Базельського комітету, необхідно визначити напрями діяльності банківської системи, виконання яких забезпечило б максимально позитивний ефект від банківської реформи.

Висновки

Розроблення та запровадження завищених вимог до ліквідності та достатності капіталу банків за угодою «Базель-III» було наслідком пошуку більш дієвих шляхів уникнення повторення минулої фінансової кризи. Результатами впровадження рекомендацій Базельського комітету буде зростання фінансової стійкості банків та всієї світової фінансової системи, а також покращення рівня капіталізації банків. Упровадження нових стандартів принесе потужний позитивний ефект. Можливим може бути повернення банків до простих схем бізнесу та універсальних операцій. Ці зміни заохочуватимуть світову банківську спільноту, а саме великі банки, які завзято працюють на міжнародних ринках, посилювати дисципліну у галузі торгівлі позабіржовими деривативами та уніфікувати торгівлю з ними. Результати будуть відчутні у всій фінансовій системі, включаючи небанківський сектор і ринки капіталу.

Спостерігаючи за міжнародним досвідом запровадження вимог Базеля-III, можна виявити певні труднощі на шляху до вдосконалення банківської системи. Такі труднощі властиві і для вітчизняних банків. Тому, задля отримання максимального ефекту від впровадження нових стандартів необхідно: значно знизити частку кредитування з поєднаними особами в кредитному портфелі банків; здійснити реальне зниження концентрації ризиків на один проект; а також дуже важливою умовою є зменшення рівня галузевої концентрації в найбільш ризикових сферах, таких як будівництво, ринок нерухомості та фінансові операції. Розв'язання цих завдань допоможе забезпечити близько 80 % очікуваного позитивного ефекту банківської реформи.

Перспективою щодо подальших досліджень буде визначення впливу повного запровадження вимог «Базель-III» на фінансову систему України та порівняння якісного ефекту від дотримання нових вимог у розвинутих країнах світу.

Перелік використаних джерел

1. Basel III Monitoring Report / Basel Committee on Banking Supervision. – [S. l.] : Bank for International Settlements, 2014. – 47 p. – Also available from: <http://www.bis.org/publ/bcbs289.pdf>.

2. Бусько К. А. Транспаретність капіталу та ризиків діяльності банків в контексті вимог «Базеля III» [Електронний ресурс] / К. А. Бусько // Int-konf.Org – наукові конференції. – Режим доступу: <http://goo.gl/vv62As>. – Станом на 31.05.2014. – Назва з екрана.

3. Іваній К. О. Вплив Базеля III на формування бізнес-стратегії європейських банків / К. О. Іваній // Економічний форум. – 2014. – № 2. – С. 184-189.

4. Коваленко В. В. Достатність капіталу банківської системи в умовах циклічного розвитку економіки / В. В. Коваленко, Д. С. Гайдукович // Стратегічні пріоритети. – 2014. – №1. – С. 48-58.

5. Крупка І. М. Сучасні міжнародні вимоги регулювання ліквідності банків / І. М. Крупка, Х. П. Паньків // Бізнес Інформ. – 2013. – № 6. – С. 337-341.

6. Мамедов С. Базель III як банківська карта євроінтеграції [Електронний ресурс] / С. Мамедов // Європейська правда. – 2014. – 08 липня. – Режим доступу: <http://www.eurointegration.com.ua/experts/2014/07/8/7024038>. – Назва с екрана.

7. Папаїка О. О. Капітал банків у контексті вимог міжнародних стандартів Базель-III: перспективи для України / О. О. Папаїка, Е. В. Косова // Бізнес Інформ. – 2014. – №7. – С. 241-246.

8. Про внесення змін до деяких законів України щодо упередження (мінімізації) негативного впливу на стабільність банківської системи [Електронний ресурс] : проект Закону України від 27 травня 2014 р. № 4938 // Верховна Рада України : офіційний веб-портал. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=51112. – Станом на 01.04.2016. – Назва з екрана.

9. Хорунжий Д. Сучасні тенденції впровадження положень Базеля III / Д. Хорунжий // Вісник Національного банку України. – 2015. – №4. – С. 60-65.

© О. Бага, В. Малахов

Prospects of implementation of "Basel III" international standards for domestic banks based on international experience

Baha Oksana

Kharkiv Educational and Scientific Institute of State Higher Educational Institution "Banking University", Master's Degree student, specialty «Accounting and Audit», Ukraine

Malakhov Valeriy

Kharkiv Educational and Scientific Institute of State Higher Educational Institution "Banking University", Associated Professor of Department of Economic Theory, PhD in Economics, Associated Professor, Ukraine

---

Abstract. This article summarizes the main requirements of the "Basel III" new standards in the context of banks capital regulation and identifies prospects for implementation of domestic banks based on analysis of international experience. The urgency of the problem is formulated in the need to restore the stability of the banking system of Ukraine with the new standards, which purpose is to increase the stability of banks and to protect the rights of financial services consumers. The main threats faced by the banking systems of developed countries and possible for the Ukrainian financial system were determined. The ways of achieving maximum benefits of new banking reform introduction were proposed.

Keywords: capital, Basel III, international standards, banking system.

© O. Baha, V. Malakhov